

ВІД ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

СВІТОГЛЯД

Ярослав Яцків
академік
НАН України»

Шановні колеги! Завершується 2020 рік. Рік, наповнений неординарними подіями в Україні та світі.

Перш за все світом прокотилася і досі не завершується нечувана за своїми масштабами епідемія коронавірусу. Ця епідемія фатально впливає на життя всього людства (на соціальну та економічну сфери, науку і технологію, національну безпеку і міжнародні відносини та ін.). Виявилося, що людство не готове до протидії такому широкомасштабному лиху. Тому в спішному порядку запроваджуються протиепідемічні заходи, ведеться розробка засобів захисту та вакцин проти коронавірусу. Ця тема хвилює читачів журналу «Світогляд», і ми намагалися (і будемо продовжувати) її висвітлювати.

Ця нечувана за своїми масштабами біда йде поруч з іншою – постійним зростанням негативних кліматичних змін, про що йдеться у цьому випуску «Світогляду».

Наш журнал ніколи не оминав тем про витоки нашої ідентичності, про історичні події, які відбувалися на теренах нашої держави, про тих, хто прославляв та прославляє Україну. Тому один з випусків «Світогляду» був присвячений спогадам відомих (і не дуже відомих) наших авторів про своє життя та про життя інших цікавих людей. На нашу думку, це надзвичайно важлива тема, оскільки у збереженні пам'яті поколінь та вихованні молодшої зміни – наше майбутнє.

У цьому році в Національній академії наук України не обійшлося без великих втрат. Відійшов у вічність **Б.Є. Патон** – видатний вчений та організатор науки, непересічна особистість та щирый шанувальник нашого журналу. У 2020 р. також покинули цей світ високоталановиті вчені і шанувальники «Світогляду» – академіки НАН України **В.Г. Бар'яхтар**, **С.Л. Гнатченко**, **В.М. Єремеев**, **В.Г. Склярєнко**, **П.Д. Фомін**, **О.Б. Шпєник** та **А.М. Самойленко**. Вічна їм пам'ять. Їхні імена та здобутки назавжди залишаться у скарбниці української науки.

Не хочу завершувати цей останній у цьому році випуск «Світогляду» сумними словами. У нас були і обнадійливі події, яким «Світогляд» присвятив свій п'ятий випуск. Це вибори президента НАН України – важлива та хвилююча подія за останні 50 років у житті Академії. Від імені Редколегії та редакції «Світогляду» вітаю академіка НАН України **А.Г. Загороднього** з переконливою і заслуженою перемогою та бажаю йому нових звершень на цьому тернистому шляху української науки.

Мені залишається привітати всіх читачів «Світогляду» з Різдвом Христовим та прийдешнім Новим Роком.

З вірою у краще майбутнє.

Слава Україні! ■

НАМ ПИШУТЬ

СВІТОГЛЯД

Ісаак Трахтенберг
член-кореспондент
НАН України,
академік НАМН
України

ПРО ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ НАН УКРАЇНИ

Шановні колеги!

Я хочу висловити кілька своїх думок з приводу вражень про Загальні збори Академії, які відбулися. Почну з вислову першого Президента Української академії наук академіка **Володимира Івановича Вернадського** про те, що «сьогодення є закономірним проявом минулого, яким далеким від нас воно не було б».

Так склалося, що в другій половині минулого століття, на певному історичному етапі розвитку науки, роль фізики та інженерно-технічних наук була, безумовно, провідною. Результати досліджень у цих наукових дисциплінах були затребуваними і на суспільному, і на державному рівнях. Ця тенденція абсолютно закономірно відображувалася в тому, що в останні більш як пів століття Національну академію наук очолювали, образно кажучи, «технарі». І це було цілком виправдано.

Але чи виправдано це сьогодні?

Скажіть мені, будь ласка, що наразі найбільше хвилює людство? Звісно ж, проблеми здоров'я. Подивіться, як пандемія, спричинена коронавірусом, кардинально змінила життя людей у всіх без виключення країнах світу. Ми щодня чуємо про все нові й нові жахливі, а б навіть сказав, катастрофічні цифри захворюваності на COVID-19. Маю сказати, що в Україні ця проблема ускладнюється ще й тим, що нинішній епідемії коронавірусної інфекції передувала ціла низка подій, пов'язаних з біологічною етіологією.

Гадаю, немає необхідності нагадувати вам про віддалені наслідки радіаційного опромінення організму людини. Про численні проблеми і патології щитовидної залози в українців після чорнобильської аварії, про те, що наша статистика захворювань на рак щитовидної залози в десятки разів більша за світову (особливо у дітей) докладніше міг би розповісти директор Інституту ендокринології та обміну речовин ім. В.П. Комісаренка академік НАМН України **Микола Дмитровича Тронько**.

Крім наслідків чорнобильської катастрофи на здоров'я українців негативно впливає ще й погана екологічна ситуація. Згадайте, наприклад, спалах дитячої алопеції в Чернівцях у 1988 р., пов'язаний з хімічними викидами, походження яких так і не було встановлено. Або проблему, вивченню якої я присвятив понад півстоліття, – токсичність органічних сполук ртуті і хворобу Мінамата, від якої загинула величезна кількість людей. Чи, наприклад, відому історію з талідомідом – снодійним та седативним лікарським засобом, який постачався в Україну з Німеччини і широко тут використовувався. Потім виявилось, що препарат має тератогенний вплив, тобто становить величезну небезпеку на ранніх стадіях вагітності – після прийому всього однієї таблетки є практично стовідсоткова ймовірність появи у новонародженої дитини відхилень у розумовому розвитку або фізичних деформацій, таких, як відсутність кінцівок, вушних раковин, очей тощо.

Отже, сьогодні в світі безумовно пріоритетними є науки медико-біологічного профілю, або, як зараз кажуть, «науки про життя». І ми мусимо більше уваги приділяти розвитку в Академії таких напрямів, як біохімія, імунологія, молекулярна біологія, генетика тощо.

Крім того, мені дуже шкода, що під час виборчої сесії Загальних зборів НАН України так і не відбулося обговорення нагальних питань. Наприклад, як нам підвищити авторитет Національної академії наук України у зв'язку з тим ставленням, яке нинішня влада виявляє до науки і науковців. З цього приводу я часто пригадую слова **Миколи Михайловича Амосова**, який дуже слушно зазначив: «Яке фінансування, така й наука». Нам потрібно активніше і гучніше говорити, що з фінансуванням науки справи у нас кепські.

Я хотів би також почути відповідь на запитання: чому нами, вченими, командує тепер якась абсолютно незрозуміла для мене структура, створена ще за часів попереднього Президента України? Разом з професором **Ігорем Тарабаном** ми нещодавно різко виступили проти цього в пресі зі статтею «А судді хто?».

Я не розумію, як можуть медиками командувати доктори фізико-математичних наук, і рішуче висловив свою незгоду з висновками, які Науковий комітет Національної ради України з питань розвитку науки і технологій зробив

щодо наукової діяльності Національної академії медичних наук України. Прочитую тут слова академіка НАН України і НАМН України **Володимира Веніаміновича Фролькіса**: «У жодній професії наука і повсякденна практика не зливаються воедино так тісно, як в медицині».

Отже, на мою думку, ми всі повинні виступати єдиним фронтом. І Національна академія наук, і галузеві академії мають чітко і аргументовано протистояти спробам втручання в нашу діяльність, щоб питання «бути академії чи не бути?» навіть не стояло на порядку денному владних структур. Потрібно раз і назавжди відкинути точку зору можновладців, що академії можна перетворити на громадські структури.

І ще одне. Я вважаю, що ми мало звертаємося до вітчизняної наукової спадщини, рідко обговорюємо думки наших попередників та наших видатних сучасників. Потрібно якомога частіше виступати в широких засобах масової інформації, доносити до людей їхні ідеї та погляди. Знову нагадаю слова Миколи Михайловича Амосова. Він говорив, що у нас не «міністерство охорони здоров'я, а міністерство хвороб». Хіба це не є актуальним і сьогодні? Подивіться на нинішні реформи медичної сфери, точніше на профанацію реформ – у них взагалі відсутній соціальний аспект. А ще Микола Михайлович казав, що ніщо так не старить, як готовність старіти. І в цій його фразі закладено цілу філософію життя. А Володимир Веніамінович Фролькіс зазначав, що немає молодих і старих вчених, є вчені творчі і вчені-бездари. І от ці та подібні думки ми маємо пропагувати і серед суспільства, і серед представників влади. А всім нам я бажаю ніколи не мати такої «готовності старіти», навіть у дуже шанованому віці.

Ще я хотів би сказати, що Загальні збори – це захід, на якому ми не повинні мовчки сприймати все як є. Загальні збори – це чудова можливість зібратися разом, висловити свої думки, обговорити наші спільні проблеми, прямо і чесно сформулювати своє ставлення до тих чи інших питань за допомогою другої сигнальної системи – словами.

Я взагалі хотів би, щоб у нас змінилася тональність спілкування. Між всіма нами, крім професійних стосунків, є ще й суто людські, дружні відносини.

Ось, скажімо, я маю величезне бажання сказати теплі слова **Антону Григоровичу Наумовцю**, який на посту першого віцепрезидента НАН України зробив багато добрих справ. Або моєму доброму другу **Вадимові Михайловичу Локтеву**, який один із небагатьох постійно виступає з принципових соціальних і організаційних питань нашої Академії. І як не сказати спасибі **Ярославу Степановичу Яциві**, якому, я впевнений, ми всі глибоко вдячні за чудовий журнал «Світогляд». Або як не відзначити добрим словом **Зіновія Теодоровича Назарчука**, який виріс у нашій Академії і тепер гідно представляє в ній західний регіон. Насправді, є ще дуже багато колег, яким я хотів би висловити свою вдячність за ті чи інші їхні справи або особисті якості.

Я вважаю, що нам варто частіше спілкуватися і більше висловлювати позитивних емоцій, яких нам усім дуже не вистачає нині. Адже з погляду медицини, позитивні емоції знижують у крові несприятливий рівень адреналіну, норадреналіну і благотворно впливають на здоров'я. ■